

Diana Zalar

Pedagoška akademija, Zagreb

MITOLOŠKA BITJA V HRVAŠKI UMETNIŠKI PROZI ZA OTROKE IN MLADINO

Po enem od prvih znanih izvirnih mislecev in slovstvenih kritikov, čislanem Pseudo Longinu¹, je petero izvirov, iz katerih izhaja vzvišenost književnega stila. To so: sposobnost za velike ideje in globoko navdihnjena čustva (kot naravne sposobnosti), nato obdelava oblik – misli in izrazov, žlahtnost izražanja, izbranost besed in preneseni pomeni – in kompozicija (slednje je po njegovem mnenju mogoče pridobiti z učenjem in vajo). Presenetljivo je, kako se ta misel zrcali v »govoru« mitoloških likov v hrvaški mladinski prozi. Ta govor namreč lahko artikuliramo prav s komplementarnimi kategorijami: tematskimi kompleksi, značilnostmi likov kot bolj ali manj individualiziranimi bitji, simbolizacijo, ki se iz likov – aktivnih žarišč proznega diskurza – neprenehoma razrašča z jezikovnim bogastvom, ki ga mitološki liki absorbirajo, in nazadnje s kompozicijo dela, katere vitalni del so. Hrvaška mladinska knjiga dvajsetega stoletja je prava zakladnica mitoloških likov, katerih bivališča v prozi odkrivamo v vseh zvrsteh (od kratke fantastične pravljice do pravljичnega romana).

Značilnosti mitoloških likov v umetniški prozi vplivajo tudi na nastanek podzvrsti fantastičnega. Potem ko je Ivana Brlić-Mažuranić s svojim jezikom in stilom ustvarila zelo visok vzor avtorske pravljice, je med drugim tudi z oblikovanjem svojih mitoloških likov začrtala:

- a) **klasično smer umetne pravljичnosti, v kateri mitološki liki s svojih dotlej znanih arhetipskih položajev začenjajo novo življenje v umetni pravljici tako, da obdržijo svoje že znane lastnosti in razvijajo nove.** Ta tok je vitalen do danes, njegovi predstavniki pa so na eni strani Vladimir Nazor, Snježana Grković-Janović, Anica Gjerek, Maja Gjerek-Lovreković ter Želimir Hercigonja kot predstavniki krščanskomistične smeri ter Ivana Brlić-Mažuranić, Zvezdana Odobašić in Ante Zaninović kot predstavniki mitične smeri fantastične podzvrsti.
- b) Do konca dvajsetega stoletja postanejo očitne še nekatere podzvrsti tega žanra, ki so jih spodbudili mitološki liki, tako **fantastika naiva (ruralna fantastika)**, v kateri so liki **neposredno zajeti iz ljudske pravljice in preneseni v vseskozi avtorsko fikcijo pripovednega besedila z minimalnimi intervencijami.** Njeni tipični predstavniki so Ivan Ićan Ramljak, Dubravko Horvatić in Čedo Prica

¹ Pseudo Longin *O uzvišenom*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1980. (Cassius Longinus je živel v tretjem stoletju.)

(ki za predlogo jemljejo legendo), nekoliko drugačna, vendar pripadajoča temu krogu, pa sta Nada Iveljić in Ljudevit Bauer.

- c) Razlikujemo tudi način pojavljanja mitoloških likov, ki bi ga imenovala »**dognana**« **ljudska pravljica**, zglede zanjo pa bomo našli pri Vladimiru Nazorju, Verki Škurle-Iljić in Luku Paljetku.
- d) Posebna je tudi nit pravljíčnosti pri Joži Horvatu z mitološkimi bitji in morsko fantastiko eksotičnih krajev, ki spreminja prvotne položaje likov in jih seli iz enega sveta v drugega.
- e) **Poetično-refleksivna fantastika** tudi dolguje svoj naziv načinu delovanja in značilnostim mitoloških likov. Njeni predstavniki so Luko Paljetak, Damir Miloš, Sanja Lovrenčić, Truda Stamać. **Arhetipske pozicije mitoloških likov so samo izhodišča za svobodno in fantastično metamorfozo njihove telesnosti in duhovnosti.**
- f) Ob koncu pa lahko razlikujemo tudi **urbano fantastiko**, v kateri so mitološki liki **na različne načine prilagojeni novemu okolju**. Njeni ustvarjalci so Sunčana Šrinjarić, Tihomir Horvat, Daniel Načinović, Pero Kvesić ter Josip Sank Rabar.

Omenjenih avtorjev seveda ne moremo omejiti zgolj na eno samo izmed teh kategorij. Sunčana Škrinjarić denimo spada prav tako tudi v poetično-refleksivno fantastiko, mati in hči Gjerek-Lovreković in Sanja Lovrenčić pa tudi v urbano fantastiko. Pomembno je poudariti, da se v videzu mitoloških likov v otroški prozi zrcalijo vse osebe fantastičnega.

Individualni avtorski pristopi k mitološkim bitjem oblikujejo naslednja prozna dela hrvaške mladinske književnosti: *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić, *Striborovim stazama* Snježane Grković, *Waitapu* Joža Horvata, *Burrra* Daniela Načinovića, *Marijana u ruži vjetрова* Sunčane Škrinjarić, *Zemljina dječica* Nade Iveljić, *Priče iz male sobe* Luka Paljetka, *Bijeli dimnjačar* Maje Gjerek in Anice Gjerek-Lovreković, *Kapi* Trude Stamać, *Priča o Zorku Bistrozorkom i o Sreći* Ivane Brlić-Mažuranić, *Suza i radost didova* Ivana Ićana Ramljaka, *Čudesna krljušt* Zvezdane Odošić, *Veli Jože* Vladimira Nazorja, *Griški top* Dubravka Horvatića, *Vodenica sokolica* Nade Iveljić, *Trinajstić*, *Minji*, *Pedaljmuža* Lakatbrade Vladimira Nazorja, *Zgode maloga patuljka Palčića* Ljuba Brgića, *Da vam pričam* Verke Škurle Iljić, *Vila Velebita* Tihomirja Horvata, *Gesak* Ante Zaninovića, *Bajkovnica* Želimira Hercigonja, *Šestinski kišobran* in *Vodenica sokolica* Nade Iveljić, *Esperel, grad malih čuda* Sanje Lovrenčić, *Glava u torbi* Ivana Ićana Ramljaka, *Patuljci* Josipa Sanka Rabarja, *Halugica* Vladimira Nazorja, *Srebrnasta nit snova* Želimira Hercigonja, *Čuvarice novih krovova* Nade Iveljić, *Crna kraljica* Čeda prica, *Parnjača Colombina* Ljudevita Bauerja, *Snježni kralj* in *Bijeli klaun* Damirja Miloša, *Kaktus bajke* Sunčane Škrinjarić, *Nikad ne vjeruj zmaju: kad otvori usta, ili riga vatru, ili laže* Zvezdane Odošić, *Sreća tužnog zmaja* Pera Kvesića.

Mitološki liki ponujajo bralcu določeno podobo sveta, izvir za razumevanje njegovih nešteti obrazov. »Otrok je mnogo bolj prvinsko ujet v življenje kot odrasli, ki so imeli dovolj časa, da so vzpostavili določene hierarhije in odnose. Svet najprej dojema s svojimi čuti, ki zaznavajo ritmičnost, od osnovne do ritmičnosti veselja,« pravi Tzvetan Todorov². Prav ritmov narave, cikličnih sprememb pa ne moremo

² Tzvetan Todorov, *Uvod u fantastičnu književnost*, Rad, Beograd, 1987, str. 113.

spregledati, če se ukvarjamo z vlogo mitoloških bitij v mladinski prozi, ker **bralcu posredujejo bistvene procese v človekovem življenju**. Kako to dosežejo? Medtem ko se v mladinski poeziji ritmi narave in njihova ciklična gibanja uresničujejo bolj z ritmom oblik in motivov, jih v prozi spremljamo v ritmu TEMATSKIH KOMPLEKSOV. Naštejmo najpomembnejše:

- I. Odnos mitoloških bitij do narave
- II. Kategorija časa
 - Kategorija spanja
 - Kategorija smrti
- III. Samozavedanje
 - Samoodločba – socializacija
 - Odnos med generacijami
- IV. Moč in nemoč mitoloških bitij
 - Način premagovanja Zla
 - Odnosi med spoloma (moško in žensko načelo)
- V. Pomen pravljice v življenju duhovnih bitij
 - Pomen učenja (potovanja) in dela
 - Pomen igre
- VI. Položaj majhnih/velikih v svetu
 - Domoljubna čustva
 - Vera
- VII. Osamosvajanje (mladostništvo)
 - Hrepenenje po materi in lastnem poreklu
 - Odmevi kulta Meseca
- VIII. Strah in njegova demistifikacija
 - Ljubezen
 - Sreča in žalost
- IX. Detabuizacija »kočljivih« tem

Bogastvo tematskih oseb, ki jih mitološka bitja vnašajo v svet hrvaške otroške knjige, se prepleta z vodilnimi motivi, ki so pogosto apelativno usmerjeni k otroku – bodisi spoznavno (dejanski etični aspekt), bodisi emocionalno – pri čemer pa prvo nikakor ne izključuje drugega. Nekaj takih motivov bom posebej omenila: ekološka zavest (Morski kralj kot ekološki varuh podmorskega sveta v pravljici *Striborovim stazama*), položaj ženske in njena vloga v družini (ženski liki v *Waitapu*), vpliv cikličnih ritmov na vedenje likov (Mokoš in solsticijski cikel, dedek Neumijka in zimsko-pomladni meseci v zbirki *Priče iz davnine*, zbirki kratkih pravljic *Kapi* in romanu *Striborovim stazama*), pozabljene in redke obrti (lončarstvo, dežnikarstvo likov Nade Iveljić), pomen mavrice (glasnik usodnih dogodkov, »stopnišče« v nebo) itn.

Eden od najpomembnejših tematskih krogov, ki se ponavljajo, je **krog cikličnih naravnih sprememb in ciklični red sveta**. Za majhnega otroka je vesoljno načelo menjava noči in dneva, spanja in budnosti. Ker živi v neskončni sedanjosti, najbolj eksplicitno potrjuje misel Mircea Eliada: »Kakor obredi so tudi miti neskončni.« Za otroka so bistveno pomembni vsakdanji družinski obredi. Iz njih najprej rudimentarno, nato pa čedalje bolj zapleteno izhajajo tudi vsi naravni ciklusi: menjava letnih časov, pojavljanja nebesnih teles, rojevanja in umiranja, menjava sreče in žalosti.

Skozi otrokovo mikrofokalizacijo se uresničujejo vsi ritmi človeka in narave. V literarnem delu so to nalogo prevzela mitološka bitja, od recipienta pa sta še kako **odvisna** sistem vrednost in pogled na svet, katerega nosilci so.

V hrvaški fantastični literaturi obstaja nadalje še cela vrsta načinov, kako se postaviti po robu Zlu. Fizičnih spopadov je manj v primerjavi s transpozicijo boja iz planetarnih prostorov v notranje življenje likov, kar navaja k sklepu, da pisatelji ponujajo otrokom perspektivo za mirno reševanje konfliktov in premišljene korake v spopadu s »sovražnimi« silami: zlu se lahko postavimo po robu z zvestobo, vztrajnostjo, športnim tekmovanjem, žrtvijo, dobroto in naivnostjo, domiselnostjo, ukano, treznostjo in razumnostjo, uresničenjem osebne svobode, dobro besedo in dobro mislijo in dobrim dejanjem nasploh, s skrbjo za družino, z vero, čarovno sposobnostjo, odrekanjem in žrtvijo.

Pravljice izvirajo tudi iz našega nezavednega življenja, naših sanj. Mitično rodoslovje pripoveduje, da je Fantas sin boga Hipnosa, vnuk boginje noči Nikte in nečak boga smrti Tanatosa. Dobival je fantastične podobe najrazličnejših bitij in neživih stvari, ljudem pa se je oglašal kot prikazen. Presenetljivo je, kako pogost pojav sta noč in smrt v in kako ju oblikujejo sanje (domišljija, preobražanja, nadnaravno). Sanje imajo včasih nemerljiv vpliv na resničnost (denimo vznemirljive sanje dečka Kjella v *Čudežni luskini Zvezdane Odobašić*).

Mitološki liki spreminjajo **sanje** v vitalni del človeškega življenja. Nekatere funkcije **spanja** so povezane z različnim obravnavanjem pojava **smrti**. Materializacija čudežnega (nezemeljskega) se pogosto potrjuje v spanju, tako da smrt v podobi spanja postane prehod v drugo fizično stanje in kraj srečanja z dušami umrlih prednikov. Potemtakem je spanje tudi vizionarska možnost, da uzremo drugi svet, ali pa izhodišče in prizorišče nastanka pravlјice, brez katerega mitološka bitja izginejo iz človeške zavesti (umro). Gre za sklenjen krog, ker to izginjanje vnovič odkrivajo sanje kot medij prikazovanja in hkratnega pošiljanja sporočil človeškim likom v pravlјici. Spanje pa je tudi znanilka smrti, kadar gre za bolezen, in Kosjenka Ivane Brlić-Mažuranić nam je pokazala, da je smrt lahko skorajda prijetna, pravzaprav priprava na »ledeni spanec« brez bolečin. Liki v knjigi potemtakem razmikajo meje, ki jih smrt lahko prestopi, hkrati pa izgubljajo zastrašujošo dimenzijo, pač glede na to, kako svoje življenje sklenejo (npr. Glinenko Nade Iveljić, Ramljakova baba Pužava ali Pozejdon Trude Stamac). Omenila bi še, da so sanje tudi izvir za nastanek pravlјic (Snohvatica pri Snježani Grković-Janović in palček Boris pri Želimiru Hercigonji), včasih pa tudi pomagalo za »razkrinkavanje« čudeža.

Mitološki liki postavljajo pravlјico iz realističnega okvira in jo prenašajo v otroško literarno resničnost ter to resničnost spreminjajo na fizični in intelektualni ravni. Tako tudi smrt postaja metamorfoza, sinonim za pozabo, izginitvev toplote iz telesa, prehod v drugo fizično stanje. Zapleten je tudi raznolik vpliv lune, povezan s mitološkimi bitji, saj je Mesec božanstvo in podložnik pa tudi čarovna »roditeljska« naravna moč. Z njim je povezana tudi noč kot najskrivnostnejši del življenja, tesno povezan z mesecem in njegovo nestalnostjo. Vpliv Meseca na človekova čustva je najbolj očit en v ljubezni. Mesec je pobudnik plime in oseke, ki združuje in ločuje dve zvezdi, Wai in Tapu, v pripovedi Joža Horvata, je izvir čudeža, ko se rojevajo iz mesečine mala vila Luka Paljetka, zavelimske vile Ićana Ramljaka (pa tudi Tolkienovi beli zmaji!). Mesečnost je skrivna vez med človekom in nebom v vedenju Nazorjeve Halugice, Mesečeve »starodavne čarovnije« pa so lahko obramba pred hudobnimi duhovi v pripovedi Snježane Grković-Janović in

čarovna moč v kapicah majhnih Domaćih. Tudi tekmovanje velikanov Ivane Brlić-Mažuranić je povezano z Mesecem.

Nekateri tematski kompleksi so bolj značilni za bogove in vile (denimo odnos do narave ali osamosvajanje in hrepenenje po sovjem poreklu) drugi pa, glede na pomen pravljice, dela in igre, pripadajo palčkom. Ob posamezni vrsti mitološkega bitja se neprenehoma odpirajo nove snovi in obnavljajo prejšnje.

V devetdesetih letih dvajsetega stoletja je bila potrjena pomembna konstanta, in sicer postopna detabuizacija »spotakljive« tematike, ki je zaradi pomanjkanja prevodne literature v hrvaški mladinski književnosti potekala mnogo počasneje kot v nekaterih drugih književnostih zahodne Evrope, denimo v francoski, angleški ali nemški. V naši mladinski književnosti so mitološki liki nosilci procesa detabuizacije, in sicer na področju erotike, politike, strahov, omalovaževanja klasičnega pojma dobre, telesnih hib, domovinske vojne.

Tudi Tzvetan Todorov meni, da »fantastično omogoča prestopanje nekaterih meja, ki so, če ne posežemo po fantastičnem, nedostopne.«³ Tematiko, ki jo obravnava v omenjenem delu, je najti v literaturi, namenjeni odraslim: incest, homoseksualnost, ljubezen več kot dveh oseb, nekrofilija. Ta tematika je po njegovem mnenju dostopna samo v fantastičnih delih, ker se je lahko samo pod krinko fantastike izognila strogi cenzuri. Todorov zaide v skrajnost, ko trdi, da je v razvoju tematske svobode pomembno vlogo imela psihologija, ker je »nadomestila (in s tem naredila nekoristno) fantastično književnost. Dandanes ne čutimo potrebe, da bi se zatekali k hudiču, niti da bi govorili o pretiranem spolnem poželenju, niti ne potrebujemo vampirjev, da bi lahko govorili o privlačnosti, ki jo zbujajo mrlič: psihoanaliza in tudi književnost, ki v njej posredno ali neposredno odkriva navdih – govorita o tem brez sprenevedanja.«⁴ Njegova napaka je v tem, da fantastično književnost reducira na družbeno funkcijo. Če jo primerjamo s tistim, kar se dogaja v mladinski književnosti, je to poenostavljanje še bolj očitno. Ko Joža Horvat v pripovedi *Waitapu* omenja prsi boginje Hine, Zvezdana Odobašić v *Čudodelni luskini* porod palčice Maeg, Ante Zaninović pa v romanu *Gesak* vilo Zingtrilo, ki nosi v trebuhu tulskega otroka, je to samo sramežljiv uvod v vznemirljiv razvoj mitoloških likov, ki se bo nadaljeval s prebujenjem zmaja v fantastični prozi. Detabuizacija bo vpletena v **proces arhetipskega razvoja in demistifikacijo grozotne figuralnosti ter tako umrežena v različne ravni pripovednega besedila**. Bolj kot na druga mitološka bitja je svetovno družbeno in zgodovinsko dogajanje vplivalo v literaturi na razvoj zmajev. Sedaj obstajajo tako hudobni kakor dobri zmaji, zraven pa še tisti, ki jih ne bi mogli uvrstiti v nobeno izmed teh ostro ločenih skrajnosti (v liku Strašnega zmaja Damira Miloša strašna stran »izgubi dirko« z dobro stranjo). Zmaji so odpravili prepovedana telesna območja, spopadajo se s telesnimi hibami, politično so destruktivni, s pojmovanjem dobrega in zla se poigravajo. V tem smislu so tudi ljudje ambivalentna bitja. Zdi se, da v tem dejstvu tiči vzrok za spremembo zmajev iz pošasti v dobrodušne prijatelje. Čedalje pogosteje zmaji poosebljajo moč zla, ki je del nas samih. Dobro moramo premisliti, kako se bomo z njimi pobotali ali spoprijateljili. Precej paradokсно je, da otroci sedaj v literaturi srečujejo zmaje, ki so fizično tako fantastični, hkrati pa so tudi bolj simbolični in bolj abstraktni kot sploh kdaj.

³ Tzvetan Todorov, *Uvod u fantastičnu književnost*, Rad, Beograd, 1987, str. 67.

⁴ Prav tam, str. 164.

Značilnosti mitoloških bitij

Vsa mitološka bitja imajo zelo močan odnos do narave. Na drugi strani pa je njihovo vedenje podobno ljudem (skrb za dom, prehrano, ljubezen, delo, vzgojo, umetnost). »Mit zagotavlja človeku, da je tisto, kar namerava storiti, že bilo storjeno, pomaga mu pregnati dvome o njegovem dejanju.«⁵ Bogovi in boginje so pobudniki, vzrok in varuhi cikličnih obnavljanj naravnih ritmov, poznavalci neba, voda, rastlin in vsega kopnega. Moč velikanov je zajeta večidel v njihovi zmožnosti, da se postavijo po robu naravnim elementom, včasih pa sta velikost in moč velikanov tudi vzrok nastanka določene konfiguracije tal ali razčlenjenosti obale. Palčki in duhovi so izvrstni poznavalci podzemlja, prav tako kakor zmaji, ki poznajo globoke jame in skrite kotičke sveta. Zato se njihove poti pogosto križajo (to je nerodno, če gre za nagnjenja, kakor je valjanje na diamantih ali varovanje čudodelnih mečev, obloženih z dragimi kamni in zlatom – v mislih imam Zaninovičevega zmaja Haruza in Tolkienovega Smauga oziroma palčka Gesaka in hobita Bilba Bagginsa). Če so palčki podgorci, potem so varuhi rastlin, voda in živali. Last palčkov so tudi rude oziroma podzemeljsko bogastvo. Njihova pritlikavost je bila primerna, da so se v literaturi preselili v naselja in mesta ter so se bolj prilagodili sodobnim življenjskim razmeram kot druga mitološka bitja. Povodni možje so posebno občutljivi za ekološke tegobe in onesnaženost voda, čedalje hujša urbanizacija pa povzroča neizogibno zблиžanje z otroki. Rod vilincev je pravzaprav zlit z naravo, vendar so samo včasih v takšnem stanju, da jih ljudje vidijo. Posebej so »interpretirani« kot svojevrsten poduhovljen produkt gozda (zlasti debel). Njihova nenavadna, bolj ali manj eterična fizična stanja in »rastlinska čustvenost« so pravzaprav posledica njihovega rastlinskega porekla in sposobnosti narave, da preobraža v taki obilici, da lahko to poznamo samo površno. Šele pozneje bodo vile postale Evini skriti otroci ali padli angeli, ki niso bili tako hudobni kot tisti, iz katerih so nastali hudiči. Sedaj se pisatelji raje vračajo k prvotni razlagi nastanka vilinskih bitij, ki je bližnja ritmom in oblikam narave (A. Zaninovič), imamo pa tudi zastopnika izrazito krščanske smeri (Ž. Horvat). Vile in vilince celo tesno povezuje z »roditeljem« gozdom nekaj posameznih fizičnih in duhovnih značilnosti (molčečnost, poznavanje rastlin). Zmaji pa so združevalci štirih elementov: ognja, vode, zraka in zemlje. Njihova simbolična povezanost z naravnimi viri je vplivala tudi na fizične lastnosti in na njihova bivališča.

Ta povezanost z ritmi narave je značilnost, ki najbolj očitno določa mitološke like v naši umetni mladinski prozi. Zraven tega pa segmenti njihovega imenovanja in čudodelnosti (kjer so najbolj markantne zmožnosti preobrazb in posesti čudodelnih predmetov) dopolnjujejo zunanji videz, ki se giba v razponu od jedrnatih oznak do pravih »znanstvenih« špekulacij.

Ime lahko označuje fizično lastnost, lahko določa delo, lahko opredeljuje kraj, kjer se pojavlja mitološki lik, ali način, kako se pojavlja. Ime je tudi duhovna označba, alegorija, kaže na poreklo, ime je status, plemensko in delovno določilo, lahko pa je tudi asociacijska povezava dveh območij.

Čudodelne zmožnosti imajo trojni značaj: lahko so telesne (preobrazbe, posest čudodelnih telesnih delov in čudežnega dotika – Zora Djeвица, Halugičina mati siren, Velebita), brez povezanosti s telesom (zmajeva oblast nad spanjem, palčkovo prekletstvo, izpolnjevanje želja: Pec Ivo, in oblast nad časom – vilinci in nekateri

⁵ Mircea Eliade, prav tam, str. 129.

velikani) in v nekaterih posrednih oblikah telesnosti (ustvarjanje čudežnih predmetov, telepatska energija – čarma).

Na ravni značilnosti (lastnosti) likov lahko prepoznamo tiste značilnosti, ki so bile »spočete« že pred pisnimi pričevanji, vendar so se pogosto razvile v umetni prozi. Oglejmo si na primer komponento telesnosti: preobrazbo.

Preobrazbe mitoloških likov v hrvaški mladinski književnosti so najbolj zapletena komponenta njihove telesnosti pa tudi duhovnega razvoja. Kar zadeva telesnost, so najpogostejše preobrazbe v živali: srno, vrano, vidro, orla, ribo, svinjo, volka, lisico, sovo, netopirja, krokarja, želvo ipd.

Preobrazbe so lahko **tipizirane**, kadar so na ravni **čudeža** (Mokoš, Sončeva babica, se spremeni v vidro; vila Wilhelmina v srno), ali pa **niso tipizirane** na ravni, ki bi jo lahko imenovala **plastnat čudež** (Striborov obraz se v vrsti preobrazb v romanu Snježane Grković-Janović *Striborovim stazama* spreminja kakor v kalejdoskopu in kaže deklici Vrijeski obraze vseh dobrih ljudi, ki jih je bila dotlej spoznala). Preobrazbe nekega mitološkega lika se nadalje lahko dogajajo **na sinhroni stopnji** (bog vetrov Eol pri Sunčani Škrinjarić prebiva celo v treh likih njenega romana *Marijana u ruži vjetrova*) ali v različnih časovnih in literarnih obdobjih na **diahroni stopnji** (dedek Neumijka pri Ivani Brlić-Mažuranić, Trudi Stamac, Snježani Grković-Janović). Ta proces se dogaja glede na aktantne navpičnice, pa tudi na arhetipskih vertikalah, zato ga lahko upravičeno imenujemo **dialektično razraščanje (oziroma utrjevanje) arhetipa** skozi literarni prostor pa tudi skozi bolj ali manj konkreten zgodovinski čas. Pri tem bi bil arhetip analogno pojmovniku Northropa Fryeja v *Arhetipski kritiki* lik, ki se v književnosti ponavlja dovolj pogosto, da ga lahko štejemo za prvino totalne književne izkušnje. V omenjeno izkušnjo bi rada vključila tudi multimedije, ker so dandanes prvi »razpršilci« tako produktivne kakor negativne razpoznavnosti mitoloških bitij v otroškem svetu.

Razraščanje (utrjevanje) arhetipa je zelo plastovito in lahko poteka **znotraj kompetenčnih meja** mitološkega sveta, tako da srečamo Stribora v romanu *Striborove staze*, ko pošilja vilinca vetra na pomoč človeškim likom kot pravega slovanskega boga vetra, igra preobrazb njegovega obraza pa se izčrpa v njegovi nalogi sodnika, varuha dobre in gospodarja časa. Sunčana Škrinjarić je v romanu *Marijana u ruži vjetrova* uresničila v tej perspektivi specifično trojico »razraščanja« grškega boga vetrov Eola: božanstvo – bolj sklonjeno polbožanstvo – človek z nekaterimi značilnostmi božanstva. Tako se Eol »razsuj« kot bitje arhetipskega značaja, sinhrono imajo kar trije liki v istem romanu njegove značilnosti, ta navdihnjena igra s čudežnimi svetovi se preobraža od moči absolutnega do razpršujočih sil. Te čudne sile sicer izgube svojo konkretno moč, vendar tem močneje odmevajo v čustvih in razmišljanju (v življenju sploh) vseskozi resničnih likov, ki se z njimi sestajajo. Preobrazba v likih Sunčane Škrinjarić se potemtakem razrašča v stopnjah: duhovna – individualizacija in humanizacija božanstva skozi like, pa tudi fizična – z »odevanjem« božanstva s človeško »kožo«. Slednja je v mladinski književnosti bolj opazna, ker mitološka bitja začno razmišljati kakor ljudje, se vedejo kakor ljudje in celo »boleljajo« za človeškimi slabostmi in hibami.

Razraščanje (utrjevanje) arhetipa je očitno tudi **zunaj začrtanih kompetenčnih meja** posameznega lika. Dober zgled imamo v liku velikana Zorka Bistrozorkega Ivane Brlić-Mažuranić, kjer mitološko bitje žrtvuje tisto, kar je z velikanove perspektive videti najbolj dragoceno, da bi se zblížalo s človekom: telesno velikost in moč, ki sta globoko povezani z Zorkovim dolgim življenjem. Za to se odloči, da bi

vsaj enkrat občutil tisto, kar se zdi z velikanovega stališča nedosegljivo: popolno in neskaljeno srečo. Srečo je sicer dosegel, vendar vrnitve na staro ni več, tako kakor tudi vila Zintrila Anteja Zaninovića s planine Mosor ne more več živeti tako dolgo kot druge vile, potem ko se je odločila, da bo palčku Tulu rodila otroka. Tako v prvem kakor v drugem primeru je otrok sreča, za katero ni težko žrtvovati nesmrtnosti; tega nikakor ne moremo šteti za navadno odločitev mitološkega bitja.

Pri teh likih je zanimivo še nekaj: lastnost, ki jo nekateri imajo na začetku, lahko na koncu izgubijo. Dedek Neumijko se ob koncu pravljice Ivane Brlić-Mažuranić popolnoma spremeni, to je pa v popolnem nasprotju z liki, ki jih je ustvarilo ljudstvo.

Poudariti je potrebno, da preobrazbe niso omejene samo na telesnost (dobra vila v Paljetkovi *Pravljici o dobri vili* se spremeni v hudobno vilo). Nasploh je iz obravnavanih besedil na naslednjih straneh očiten razvojni prehod iz obravnavanja posameznega Zla (slabe lastnosti nekega lika, stiska, ob kateri se stopnjuje napetost, idr.) v oblikovanje zavesti o vesoljnem Zlu, ki ogroža sodobno človeštvo (propadanje naravnih bogastev, dehumanizacija v urbanem okolju).

Dirk Heinrich Strunk vidi največjo vrednoto fantastične pripovedi v tem, da »ima lasten status produktivne inteligentne prakse«. V knjigi, ki ima naslov *Začarani čitatelj hrvatske kratke proze sedamdesetih godina*, poudarja, da so hrvaški pisatelji fantastike že v sedemdesetih letih 20. stoletja razvili »strategije v igri z bralci«, na različne načine so jih celo enigmatizirali. »Te strategije spodnašajo bralcu tla pod nogami, kakor hitro tekst 'vključi' v znane pomenske sisteme, (...) kar še stopnjuje vtis prepada, občutek bralca, da je pritegnjen v igro, za katere pravila je prikrajšan.«⁶ Kako pisatelji to dosežejo? Bodisi tako, pravi, da eden izmed likov postane čedalje bolj nejasen ali pa ponujajo različna gledališča, ki jih takoj relativizirajo, ali pa izgine konsistentnost pravljice in se bralec znajde v »miselnem blodnjaku«. V knjigi, ki je namenjena predvsem otrokom, takšne igre niso priporočljive, ker mora otrok v njej najti močno oporišče, s katerega lahko opazuje dogajanje.

Vendar obstajajo še drugi načini, kako se lahko mitološki liki obračajo na bralca in se z njim poigravajo. To so pravzaprav novi tipi junakov, ki niso več v tako tesnem stiku z davnino, temveč se v skladu z novimi snovmi in odnosi v njih zrealijo sodobne človeške razmere.

Ne smemo pozabiti, da vsebuje knjiga, napisana za otroke, zelo pogosto **zamolčano stališče zaupanja med bralcem in pozitivnim fantastičnim likom** (to izključuje brezčutnost, brezbržnost in podobne negativne značilnosti, ki jih lahko odkrijemo v knjigah za odrasle). Za mlade recipiente je pojavljanje irealnega bitja prav tako resnično kakor pojavljanje človeka. Celo v prozi, kjer obračanje na bralca (sklicevanje na njegovo vest) ni očitno, je zaznaven nekakšen »pogled« likov na bralca. Ta »pogled izraža zaznavanje otroka brez preteklosti in prihodnosti (liki Sanje Lovrenčić), prepričuje o realističnem položaju irealnega (zemljevidi, poseben jezik, rodovna debla Anteja Zaninovića), razvija vse vrste in odtenke medčloveških odnosov – pogled na otroka (Mokoš in Vrijeska Ivane Brlić-Mažuranić in Snježane Grković-Janović), učenca (Stribor in Vrijeska), prijatelja (Parana Ocean in Iteo Joža Horvata) pa tudi sovražnika (Magloviti div in Ante Banov Ivana Ićana Ramljaka), zavedno ali nezavedno transparentira pisateljevo ideologijo; detabuizira (zmaji nasproti ljudem); »odpira« pravljico kot poziv bralcu, naj se vključi vanjo (Snježni

⁶ Predgovor v antologiji *Guja u njedrima*, prav tam, str. LXXI.

kralj Damirja Miloša); zaupa skrivnost dvema realnima likoma (Baba Pužava I. I. Ramljaka povezuje dečka in njegovo teto v pravljici pod naslovom *Tonkina priča*); razkriva človeške slabosti (Mokoševa »slaba vzgoja« lastnega otroka in narcisoidnost, nemoč boga Tikuruja spričo ženine nasilnosti, Neumijkova zaverovanost vase); usmerjen je naravnost v realne želje resničnih likov (besi, baba Pužava); skrivnost svojega prikazovanja zaupa pisatelju, liku in bralcu (Malik Tintilinić).

Poleg telesnosti (paleta telesnosti niha med skromnim namigovanjem in umetniškim vzletom v neki opredmeteni domišljijjski svet, kjer mrgoli povsem konkretnih bitij), ki se preobraža, je včasih neranljiva, uporablja čudodelne dotike, »čarme« in različne novotarije pri izumljanju čudodelnih predmetov, čarovne zmožnosti mitoloških bitij, vključuje tudi vpliv na človeške sanje in nebeške kazni (da ne omenim »praznoverja« v obliki urokov in kletev, – in to dandanes!). Zagotovo pa je najbolj vznemirljiva posest **moči nad kategorijo časa**, ki mitološkim bitjem omogoča, da posredujejo med različnimi vrstami »trajanja« (Stribor), da postanejo del nekega družbenozgodovinskega razdobja (Minji – fevdalizem), da vzpostavijo stike med generacijami ljudi (Megleni velikan), da na literarno prizorišče vstopi omejenost človeškega časa (»tri male godinice« so za velikana Valigora in Mokronoga tristo krat tristo človeških let)... Če upoštevamo razmerje med mitološkimi bitji in kategorijo časa, nam bo jasno, kako globoko občutijo ta bitja človeško potrebo po razumevju sveta in naše čustvenosti. Ne gre samo za to, da imajo mitološki liki v mladinskih knjigah marsikdaj oblast nad fizikalno kategorijo časa, ker ga lahko poljubno »krčijo« in »raztegujejo«, ali pa so njihove dejavnosti pravzaprav vzrok ritmov tega sveta, oni pa so varuhi Nesmrtnosti. Oblast nad časom izvira iz želje po sprejemljivi razlagi trajanja na tem svetu. Zato so pojmi, kakršna sta **spomin in pozaba**, v tem diskurzu izredno pomembni. »Razlikovati moramo med pomnjenjem in spominjanjem. Spominjanje je za tiste, ki so nekoč že pozabili.«⁷ Človeško pomnjenje je pravzaprav »odtis« dolgotrajnosti, lahko rečemo tudi nesmrtnosti – kakor opeka »srečnica« na podboju, ki jo duh družinske sreče, stric Opečić Nade Iveljić, skrivaj zaznamuje s svojo dlanjo, ko je bila pravkar žgana, da bi hišni prebivalci živeli v blaginji in sreči. »Tisto, kar vlogo književnosti najbolj približuje vlogi mitologije, je odmiikanje od zgodovinskega in osebnega časa med branjem. Želja, da bi se vključili v drug časovni ritem. To je oblika boja s časom, »isto upanje, da se bomo otresli bremena mrtvega časa, časa, ki uničuje in ubija.«⁸ Otrok ne pojmuje časa tako kakor odrasli, v duhu postane sodobnik mita, če so v pravljici navzoči mitološki liki, vse to v želji, da bi dojel tisto, kar bi se lahko zgodilo, da bi prišel v stik z drugimi, neznanimi in bil udeležen v njihovi pravljici. Otroški nagon po tem je močnejši kot pri odraslih ljudeh.

Ob koncu pa ena izmed najbolj abstraktnih ravni, na kateri »govorijo« mitološka bitja v hrvaški mladinski književnosti: to je **vpliv mitoloških likov na kompozicijo dela**. Najbolj preprosto ga proučujemo, če začnemo pri **načinu njihovega pojavljanja**. V romanih je kompozicija seveda najbolj zapletena. Vendar tudi v pravljicah in fantastičnih pripovedih (pa tudi v kratkih zgodbah) lahko razločujemo nekaj postopkov, in sicer:

1. **Dinamizacija pravljice**. – 1. Mitološki lik **prekine retardacijo fabule** in spremeni njen potek (*Kako je Potjeh tražio istinu*). – 2. Mitološki lik daje človeškim

⁷ Mircea Eliade, *Mit i zbilja*, Matica hrvatska, Zagreb, 1970, str. 108.

⁸ Prav tam, str. 171.

likom intelektualno moč, pojasnila, življenjski kaŕipot – **usmerja človekovo delovanje** (*Waitapu*). – 3. Mitoloŕski lik v **hitrih spremembah** dogajanja v skladu z burnim notranjim doŕivljanjem lit. lika in s prizoriŕcem dogajanja (*Kosjenka v pravljici Rego*). – 4. **Dinamizacija pravljiice z verzi** o mitoloŕskem junaku, ki povzemajo dogajanje (pesem o Reljevem boju z zmajem Ognjenim v pravljici *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*), slikajo ozrae (lirične pesmi v pravljici *Striborovim Stazama*), napovedujejo prihodnost (*Minji*), opisujejo ljubezensko strast (*Halugica*).

II. **Uvajanje bralca v svet pisateljeve domiŕljije**. Mitoloŕski liki v tem kontekstu določajo celoto pripovedovanja, ker fabula poteka v njihovem irealnem svetu in se razvija znotraj zakonov tega sveta, ki jih ljudje morajo spoŕtovati. – 1. **Troje različnih vplivov mitoloŕskih likov na kompozicijo romana-pravljiice udeŕna luskina**: a) bivaliŕŕa mitoloŕskih likov kot **udeŕna srediŕa** pravljiice in stopnje pripovedovanja, ki jih liki morajo premagati, da se ŕelja izpolni; b) dramatizacija dela v postopku povečane previdnosti, odrekanja komunikaciji in zamolevanja – **posebne skrivnostnosti** med mitoloŕskim in loveŕskim »svetom« (svet vil in palčkov); c) »ŕarkljasta« kompozicija glede na glavni, skrivnostni lik, ki je srediŕe vsega, vendar se ne pojavlja (*Prazmaj*). – 2. Fantastini okvir za realistično pravljico, ki si lasti pravico do resnice in zanika realistično pravljico – **spodbita racionalizacija** ali racionalna razlaga nadnaravnih pojavov kot slepilo za nepoučene ali nevŕene like (*Œuma Striborova*). – 3. **Ključne besede** mitoloŕskih likov, ki zdruŕujejo in zbliŕujejo sveteve (talata, snohvatica v pravljici *Striborovim stazama*). – 4. Mitoloŕski lik v **intertekstualiziranem diskurzu** sodobne fantastične pravljiice, ki jo od ljudske pravljiice ločujejo postopki svobodnega prevzemanja likov, reduciranja pisateljskega postopka, monoloŕskih ločil, vrinjanja zgodovinskih asociacij (*Priče iz male sobe*) in mitoloŕski lik kot **povezovalc v pravljici z odprto strukturo**, ki se obrača na bralca (*Snjeŕni Kralj*). – 5. **Spiralna kompozicija**, ki prepleta tri funkcije mita in jih vnaŕa v realni svet s preobrazbo mitičnega boga: a) mite o nastanku, b) mite kot intelektualno orodje loveŕskih likov, c) mite kot ŕivljenjski »kaŕipot« v fabulativnem zaporedju (*Waitapu*), – 6. mitoloŕski kot **povezovalc pravljiic v psihoterapevtski funkciji** (*Striborovim stazama*, *Bijeli dimnjačar*, *Waitapu*).

III. **Situacija »zgoŕevanja« lika iz nekega sveta v drugega**. 1. Mitoloŕski lik znotraj obzorja enega loveŕskega lika kot **projekcija** njegovih **psihičnih doŕivetij** in del trojne pripovedne črte: a) vsakdanjega dogajanja, b) terapevtskih pogovorov s prijateljem, c) sanjskega podoŕivljanja doŕivetega (*Bijeli klaum*). – 2. **Navzočnost mitoloŕskih likov** je manj zaznavna v njihovem fizičnem pojavljanju kot v **ŕivljenju in dejavnosti loveŕskih likov** (macikli, peteroii, Glinenko, Stric Opei – *Œestinski kiŕobran* in *Vodenica sokolica*).

IV. **Uvajanje bralca v realni svet s posredovanjem mitoloŕskega lika**. 1. Mitoloŕski lik kot **simbol zgodovinskega trenutka** (*Zmaj od Lepanta*). – 2. Mitoloŕski lik kot **oŕivitev daljne preteklosti** (ljudska lirična pesem *Vozila se po moru galija* in vila pomorŕakinja Kora v pravljici *Striborovim stazama*). – 3. **Zunanji videz in lastnosti** mitoloŕskega lika, **stilno vključeni v ambientacijo, fabulo, opise in dialoge** kot del **intertekstualnosti** literarne predloge (*Halugica*). – 4. **Od-mik v irealnost pod krinko realistične pravljiice**, vendar z realnimi toponimi (*baba Puŕava* v *Tonkini pravljici*).

- V. **Druge oblike vplivov mitoloških likov na kompozicijo dela.** – 1. Mitološki lik v epilogu romana kot razplet fabulativne napetosti (*Vila Velebita*). – 2. Mitološki lik kot **osrednji motiv**, okrog katerega se »sučejo« dogodki v času (*Zmaj od stakla*).

Po tej razčlenitvi prihajamo naravnost na najbolj abstraktno področje delovanja mitoloških likov v hrvaški mladinski prozi, in sicer na področje SIMBOLIKE, ki zmerom nanovo razlaga našo izkušnjo književnosti. Začenja se z mitom, zato je težko naštetih poti razmejitev, ker se v simbolizaciji stekajo vse ravni pojavljanja likov. Zraven tega pa so možne tudi številne interpretacije sleherne prikazni. Mnogodimenzionalnost likov in prežemanje delov pripovedne strukture (poimenovanja likov, njihovo delovanje, kraji dogajanja), vse je moč razlagati z izbrano simboliko. **Hrvaška mladinska proza s svojimi mitološkimi liki popolnoma ustreza izzivu zapletenega sistema funkcije simbolov, in to je še dodaten vzrok, da jo lahko obravnavamo kot enakopravno književnosti za odrasle v okviru naše literarne resničnosti.** Svarožičev plašč simbolizira sončno toploto pa tudi halucinantna stanja, ki jih povzroča njegova moč, to pa pri Ljutišu, Marunu in Potjehu zbuja posebno jasnovidnost. Uveljavlja se sinonimizacija s simboličnim pomenom babe Pludnice, katere vedenje povzroča posebno jasnovidnost pri dečku Jagorju. Waitapu kot morska ožina je simbol večne ljubezni med dvema mitološkima likoma, pa tudi prehoda v rajске pokrajine, kamor se pride po nevarni plovi. Striborov gozd je človeška duhovnost in čudežnost tega sveta, Dvorec tišine Vihorja Svježaka pa je kraj, kjer se stekajo vse značilnosti boga vetrov Eola, hkrati pa tudi kraj, kjer je moč najlepše premišljevali, ker se ga vetrovi izogibajo. Pogosto imajo simboli v otroški knjigi vzporedne pomene, včasih celo več kot dvoje. **Mit širi raziskovalne možnosti simbolov fikcije**, kakršni so denimo potovanje, vegetacijske spremembe in podobno. Deli na začetku predlaganih tematskih žarišč se tudi med seboj prežemajo, kar bi Roland Barthes bržkone štel za aktualizacijo mehanizma homogenizacije. Homogenizacija bi bila lahko najbolj transparentna, če mit v umetni prozi razumemo kot globalni simbol, ki omogoča, da se avantura in izziv, ki sta gonilo likov, dogajata na nekaj ravneh pripovedne resničnosti – v zraku, pod zemljo, na morsk gladini, na Svarožičevem plašču, v Striborovem gozdu.

V tej luči je moč pojmovati tudi Chevalierove funkcije simbolov v *Slovarju simbolov*. Zanj so simboli in arhitekti prav v žarišču ustvarjalnega življenja, miti pa so njihove »dramaturške transpozicije«. Priznati moramo, da je predstavitev v mitološki svet dramaturška transpozicija najvišje stopnje. Chevalier ne omenja literarnih del, ki vsebujejo kakšno prvino mita, ker to ni predmet njegovega uvoda v *Slovar simbolov*, a čeprav je to zamolčano, iz tega razmišljanja logično sledi, da je individualno uresničenje mita možno ne samo v literarnem delu, ampak tudi v sodobni vsakdanjosti (vendar to v ožjem smislu ni predmet našega razpravljanja). Pomembno je uvideti, da so vse Chevalierove funkcije simbolov uresničene v mladinski književnosti. Najpoprej je to nadomestna funkcija simbolov. Tako Vrijeskino (Snježana Grković-Janović) kakor tudi Iteovo (Joža Horvat) in Gesakovo (Ante Zaninović) potovanje simbolizirajo izpolnitev nekega eksistenčnega hrepenenja – čeprav je v resničnosti nekomu prineslo življenje, drugemu smrt, tretjemu pa iniciacijsko prepustnico v svet odraslih.

»Simbol ima posredniško funkcijo; gradi mostove, nanovo spaja ločene elemente, povezuje nebo in zemljo, snov in duha, naravo in kulturo, resničnost in

sanje, nezavedno in zavest (...) Živa igra simbolov v psihičnem življenju zagotavlja intenzivno in zdravo duševno dejavnost, ki hkrati osvobaja. Simbol je najbolj učinkovita pomoč pri razvoju osebnosti.«⁹ Posredniško vlogo simbolov mitološka bitja opravljajo bolj eksplicitno, ker so bolj gibljiva kot ljudje, oborožena s čudežnimi možnostmi in podobnim. Zato je bilo Jožu Horvatu veliko lažje dati boginji Hini zmožnost, da usmerja svoje življenje, ali boginji Akahau, da postane enakopravna soudeleženka pri ustvarjanju ravnovesja med spoloma, kot kateremu ženskemu liku v človeškem naselju. Vila Kosjenka se v hrvaški prozi pojavlja na enako visoki stopnji, kadar gre za vlogo med spoloma, kakor Ostržkova vila – zmeraj reši spor, ko je že videti, da je položaj brezizhoden. Brez pomoči mitoloških bitij ne morejo svoje usode spremeniti niti babica v *Striborovem gozdu* (nezavedno izbere usodo, ki porazi vse nadnaravne sile!), niti deklica, ki prodaja trske, niti Neva Nevičica. Dokler katero izmed mitoloških bitij dejavno ne poseže v človekovo usodo, ne vidimo, kako tesno je njihova vloga povezana z ljudmi in njihovim življenjem. Zato tudi otrok ne dojema nadnaravnih bitij kot takšnih, kar se težje dogaja v prozi za odrasle. To je eno izmed najpomembnejših dejstev v umetni mladinski prozi.

Tudi posredniška vloga mitoloških likov je dejavna pri povezovanju neba in zemlje. Bogovi so samo najbolj eksplicitni dejavniki pri povezovanju neba ni zemlje, pa tudi velikani posredujejo otroku svet iz povsem drugačne perspektive. Zmaji funkcionirajo kakor sila, ki povezuje enotnost osnovnih fizikalnih elementov in otrokovega intelektualnega razvoja (zmaji Zvezdane Odobašić izvlečejo iz nje tudi vertikalno človekovega razvoja). Vile povezujejo naravo s človeško čustvenostjo, palčki pa so zmerom blizu ljudi, da jim delo in vsakdanje skrbi naredijo bolj igrive in jih razveselijo z zadovoljnostjo ustvarjanja.

Mitološki liki povezujejo človeka tudi z njegovim družbenim okoljem (socializirajoča funkcija). V vzhodnih deželah so zmaji del družbene in politične hierarhije, bitja, ki so povezana z vsemi človekovimi življenjskimi obdobji in iniciacijskimi procesi. V Evropi so del kulturne dediščine, ki prehaja iz roda v rod, in so globoko integrirani v izobraževalni sistem, tako kakor vile in palčki. Povezanost z družinskim »ognjiščem« in odnosi do starejših soudeležencev skupnosti so tudi oblike socializirajoče funkcije simbola mitoloških bitij. »Biti enih misli v simbolu je velikanski korak na razvojni poti družbenosti. »Že kozmogonski miti so pravzaprav imeli vlogo iniciacijskega kašipota pri porajanju občutka pripadnosti temu svetu. V umetniški prozi celo tako mogočen velikan, kakor je Zorko Bistrozorki, žrtvuje svoje velikanove »beneficije«, da bi lahko ob toplem ognjišču mirno in zadovoljno posedel z najdeno deklico in bil deležen njene ljubezni. Vili Zintrila in Kosjenka sta podoben zgled najlepše in najpopolnejše izbire človeške usode.

Tudi terapevtska funkcija simbolov je pomembna, zlasti, kadar sta temi sanje in strah. Simbol je živ »organizem«, ki ga čas spreminja in oblikuje. Lahko se pah-ljačasto širi, odkrivamo pa ga v vseh oblikah pripovednega diskurza: kot motiv in znak (N. Frye je to obliko imenoval njegovo dobesedno in opisno fazo), kot sliko (oblikovna faza) in kot arhetip (mitična faza). Potemtakem od najmanjših drobcev besedila prek motivov do globalne vloge lika. Zmožnost lika, da evocira in ustvarja asociacije, se spreminja vzporedno z močjo njegovega odziva (pri problematiziranju

⁹ Chevalier J., Gheerbrant A., *Rječnik simbola: mitovi, sin, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1987, str. 15.

smrti prihajamo prav do čarovnih šipkovih plodov in pikapolonice, ki v prozi Luka Paljetka in Nade Iveljić izničujejo dokončnost smrti).

Tudi združevalni aspekt simbola je našel svoje mesto v funkcijah mitoloških likov. Tako Ramljakov Megleni velikan združuje povsem konkretne ljudske šege in igre prebivalcev na vaškem podeželju, ki sedaj na območju Imotskega izumirajo. Veli Jože Vladimira Nazorja simbolizira vse istrsko ljudstvo. Zmaj združuje dobro in zlo v zgodovinskem zaporedju, ko prekinja njihov stoletni boj v človekovem okolju in jih pomirja v človeški duši. Združevanja se vrstijo v neskončnih zaporedjih, ki se lahko prično takole: veselje – vera – družba – posamezna duša. Zorko Bistozorki sam združuje vsa človeška hrepenenja v enem bitju – otroku, in če gremo od lika do lika, predstavljenega na straneh umetne mladinske proze, bomo odkrili situacije, ki to potrjujejo, izvirajo pa iz pomembnosti pravljice v otrokovem življenju. Tako se v kontekstu življenja mitoloških likov potrujeta transcendentna in transformacijska vloga simbola. Potenciali pravljice pa ostanejo v otroku kot generator duševne moči, kot kažipot, ki usmerja človeka v posameznih življenjskih situacijah.

Prevod F. Vogelnik